

พัฒนาการของหลักสูตรและการสอนจรรยาศึกษาในระดับประถมศึกษา

ตั้งแต่พุทธศักราช 1826 จนถึงพุทธศักราช 2530

นางสาวศุภวรรณ รัตนาภูผา

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
ภาควิชาประถมศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

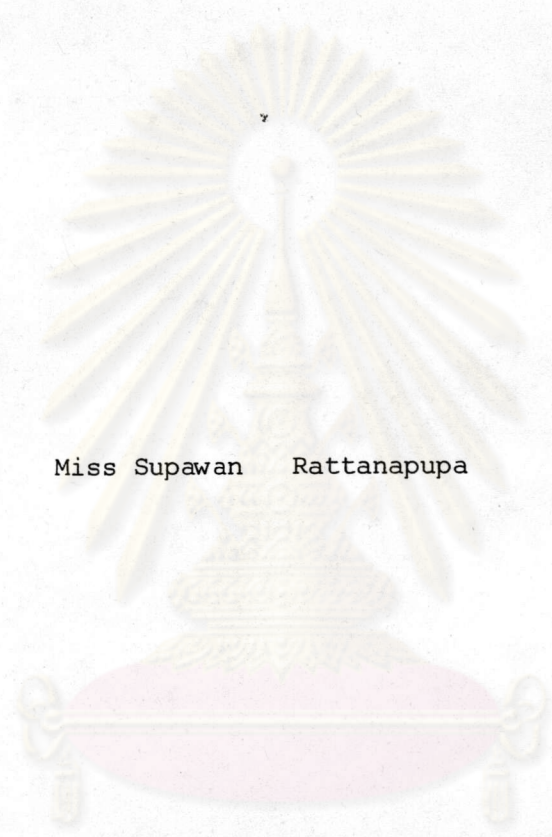
พ.ศ. 2534

ISBN 974-579-417-1

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

017498 117226697

DEVELOPMENT OF MORAL EDUCATION CURRICULUM AND
INSTRUCTION AT THE ELEMENTARY EDUCATION LEVEL
FROM B.E.1 826 TO B.E.2530

Miss Supawan Rattanapupa

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education
Department of Elementary Education
Graduate School
Chulalongkorn University

1991

หัวข้อวิทยานิพนธ์

พัฒนาการของหลักสูตรและการสอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา
ตั้งแต่พุทธศักราช 1826 จนถึงพุทธศักราช 2530

โดย

นางสาวศุภวรรณ รัตนภูผา

ภาควิชา

ประถมศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.ทศนา แชมมณี

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....
(ศาสตราจารย์ ดร.ถาวร วัชรภัย)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(ศาสตราจารย์ อำไพ สุจริตกุล)

ประธานกรรมการ

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ทศนา แชมมณี)

อาจารย์ที่ปรึกษา

.....
(รองศาสตราจารย์ วารี ธีระจิตร)

กรรมการ

ศุภวรรณ รัตนานุกา : พัฒนาการของหลักสูตรและการสอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา ตั้งแต่ พุทธศักราช 1826 จนถึงพุทธศักราช 2530 (DEVELOPMENT OF MORAL EDUCATION CURRICULUM AND INSTRUCTION AT THE ELEMENTARY EDUCATION LEVEL FROM B.E. 1826 TO B.E. 2530) อ.ที่ปรึกษา : รศ.ดร.ทศนา แคมมณี, 329 หน้า. ISBN 974-579-417-1.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของหลักสูตรและการสอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา ตั้งแต่พุทธศักราช 1826 จนถึงพุทธศักราช 2530 โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ในสมัยสุโขทัยจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น การศึกษาเป็นหน้าที่ของวัดและพระสงฆ์ โดยมุ่งสอนหนังสือและฝึกหัดความประพฤติของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีหลักสูตรจริยศึกษาขึ้นรวมทั้งหมด 5 ฉบับ พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ทรงเสนอให้มีการสอนวิชาจรรยาในหลักสูตรทุกระดับ และกำหนดให้เป็นวิชาที่ต้องสอบไล่ เพื่อช่วยให้นักเรียนหันมาสนใจทางธรรมเพิ่มขึ้น ด้วยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ทรงเห็นว่า อารยธรรมตะวันตกจะทำให้เยาวชนห่างเหินศาสนา นอกจากนั้น ยังได้มีการเริ่มปลูกฝังคุณธรรมด้านความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และมีการนำวิธีการสอนใหม่ ๆ มาใช้ เช่น การเล่นละคร เล่านิทาน และการบูรณาการวิชาจรรยากับวิชาอื่น ๆ ในสมัยรัชกาลที่ 6 วิชาจรรยายังคงมีอยู่ในหลักสูตรทุกระดับ ยกเว้นระดับมัธยมสูง เพราะมีการเน้นวิชาซีพมาก ในสมัยนี้ เริ่มมีการนำวิชาลูกเสือมาสอนเพื่อฝึกคุณธรรมให้นักเรียน หลักสูตรนี้ใช้เรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ. 2475 หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย ได้มีการเน้นเรื่องประชาธิปไตยในหลักสูตร วิชาจรรยาได้เปลี่ยนรูปไปเป็นวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยได้รับอิทธิพลทางความคิดด้านการศึกษาจากสหรัฐอเมริกา ทำให้วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมได้ถูกนำมารวมอยู่ในหมวดวิชาสังคมศึกษาในหลักสูตร พ.ศ. 2498 และ พ.ศ. 2503 ในหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 วิชาจริยศึกษาได้เป็นวิชาหนึ่งในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่กำหนดให้เรียนคุณธรรม 30 ประการแต่เพียงอย่างเดียว ไม่มีเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา แต่เนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาได้ไปอยู่ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ต่อมาได้มีการปรับปรุงหลักสูตรอีกครั้งใน พ.ศ. 2533 โดยกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยนั้นไม่แยกออกเป็นวิชา แต่ให้บูรณาการแบ่งออกเป็น 6 หน่วย ซึ่งจะมีบางหน่วยที่ใช้วิชาจริยศึกษาเป็นแกนกลางในการสอน กระทรวงศึกษาธิการได้มีคำสั่งให้โรงเรียนต่าง ๆ ใช้หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ตั้งแต่ปีการศึกษา 2534 เป็นต้นไป

ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบาย หลักการ และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรและการสอนจริยศึกษาในอดีต ได้แสดงถึงภูมิปัญญาไทยที่มีคุณค่าควรที่นักการศึกษาและครูไทยพึงให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่ง

ภาควิชา ประถมศึกษา
สาขาวิชา ประถมศึกษา
ปีการศึกษา 2533

ลายมือชื่อนิสิต สมิทธิ ธรรม

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา สมิทธิ ธรรม

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

SUPAWAN RATTANAPUPA : DEVELOPMENT OF MORAL EDUCATION CURRICULUM AND INSTRUCTION AT THE ELEMENTARY EDUCATION LEVEL FROM B.E. 1826 TO B.E. 2530. THESIS ADVISOR : ASSOPROF. TISANA KHEMMANI, Ph.D., 329 PP. ISBN 974-579-417-1

The objective of this research was to study the development of moral education curriculum and instruction at the Elementary Education level from B.E. 1826 to B.E. 2530 by using the historical research procedures.

The results could be concluded that from Sukhothai period to Rattanakosin period, education was under the responsibility of the monks and temples which aimed at individualizing teaching in reading, writing and, moral training. During King Rama the Fifth period, there were 5 moral curricula. Ethics was the course in all levels of the curricula which required final examination. It was the strategy to draw back students' interest to the study of Buddhism. Moreover, the curricula also introduced the concepts of loyalty to the King and new teaching techniques such as dramatization, role-playing, story-telling and the idea of integration. During King Rama the Sixth period, Ethics was still in the Elementary School and Lower Secondary School curricula but was not existed as a course in the Upper Secondary Level Curriculum any more as the emphasis was changed toward Vocational Education. Boy Scout activities were used to train students' moral. Until B.E. 2475, when there was a political change to democratic government, moral education changed into a course called "Civic Responsibility and Moral." After World War II, education in Thailand was influenced by educators from the United States, the course in Civic Responsibility and Moral was then brought under Social studies Curriculum B.E. 2498 and 2503. In Elementary School Curriculum B.E. 2521, the course in Ethics was brought back under the content area on Character Education. Thirty moral concepts were assigned to teach with no direct content on Buddhism. However, Buddhism was integrated in the content under Life Experience Area. In B.E. 2533, courses under Character Education Area were integrated in six modules in which some of them took Ethics as a core. This curriculum was announced to be officially used in elementary schools from the Academic Year B.E. 2534.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา ประถมศึกษา
สาขาวิชา ประถมศึกษา
ปีการศึกษา 2533

ลายมือชื่อนิติ *Aborn Amjue*
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา *ทศพร วัฒน...*
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความเมตตากรุณาอันหาที่สุคติได้จากท่าน
รองศาสตราจารย์ ดร.ทศนา แชมมณี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านได้ให้คำแนะนำ
ข้อคิดเห็นต่าง ๆ ทั้งคอยช่วยเหลือ เอาใจใส่ ให้กำลังใจและแก้ไขข้อบกพร่องมาโดยตลอด
ผู้วิจัยประทับใจในความเป็นปูนุชนียบุคคลที่เปี่ยมล้นไปด้วยเมตตาธรรมของท่านเป็นอย่างยิ่ง
และขอกราบสักการะบูชาอยู่ในหัวใจตลอดไป

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ อำไพ สุจริตกุล และรองศาสตราจารย์ วารี
ดิระจิตร ที่ได้กรุณาเสียสละเวลามาเป็นประธานกรรมการและกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ให้แก่
ผู้วิจัย และขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้สัมภาษณ์ทุกท่าน ที่ได้กรุณาเสียสละเวลาให้ข้อมูล
และความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยเป็นอย่างมาก

ตลอดระยะเวลาแห่งการศึกษาค้นคว้าวิจัยและจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้รับความ
ความช่วยเหลือหลายสิ่งหลายอย่างจากบรรดากัลยาณมิตรทุกท่าน ผู้วิจัยซาบซึ้งต่อความจริงใจ
ความปรารถนาดีของกัลยาณมิตรเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณ คุณพิมพ์มล จุลละศรี
คุณสาวิตรี เศรษฐนันท์ คุณเอนก คุณปางอุมา รุ่งแจ้ง คุณยุรวุฒิ คล้ายมงคล คุณศศิธร
จำนภากร คุณประคิษฐ์ กลาสี คุณณัฐยา กำแพงทอง และน้อง ๆ ที่บ้านอินทามระทุกคน

เหนือสิ่งอื่นใด ผู้วิจัยต้องขอกราบขอบพระคุณ คุณเขาวลัักษณ์ ปัตตะพงษ์ และ
คุณธนะชัย บันยารชุน ที่ได้ให้การดูแล รักษาโดยตลอด จนผู้วิจัยสามารถมีชีวิตรอดอยู่ได้
และสามารถทำการวิจัยสำเร็จ พร้อมกันนี้ผู้วิจัยยังได้รับแรงใจจากลูกชายและสามีผู้เป็นขวัญ
และกำลังใจมาโดยตลอด

ศุภวรรณ รัตนากุฬา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
รายการตารางและแผนภูมิประกอบ	ณ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
ขอบเขตของการวิจัย	7
ข้อตกลงเบื้องต้น	7
คำจำกัดความ	7
ข้อจำกัดของการวิจัย	8
ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย	8
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	10
บทที่ 2 การดำเนินการวิจัย	11
การวิจัยเอกสาร	11
การสัมภาษณ์	23
การเสนอผลงานวิจัย	24
บทที่ 3 สภาพการจัดการศึกษาจรรยาศึกษาในสังคมไทยโบราณ	27
สภาพทั่วไปของสังคมไทยสมัยสุโขทัย	28
สภาพการจัดการศึกษาจรรยาศึกษาในสมัยสุโขทัย	31
สรุปสภาพการจัดการศึกษาจรรยาศึกษาในสมัยสุโขทัย	38
สภาพทั่วไปของสังคมไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา	39
สภาพการจัดการศึกษาจรรยาศึกษาในสมัยกรุงศรีอยุธยา	40

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
สรุปสภาพการจัดการศึกษาจริยศึกษาในสมัยกรุงศรีอยุธยา	53
สภาพการจัดการศึกษาจริยศึกษาในสมัยกรุงธนบุรี	54
สภาพทั่วไปของสังคมไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น	55
สภาพการจัดการศึกษาจริยศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น	60
สรุปสภาพการจัดการศึกษาจริยศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น	74
สรุปสภาพการจัดการศึกษาจริยศึกษาในสังคมไทยโบราณ	75
บทที่ 4 สภาพการจัดการศึกษาจริยศึกษาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า- เจ้าอยู่หัว จนถึงพุทธศักราช 2475	78
สภาพการจัดการศึกษาโดยทั่วไปก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอม- เกล้าเจ้าอยู่หัว	78
การปฏิรูปการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	80
สภาพการจัดการศึกษาจริยศึกษาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า- เจ้าอยู่หัว	84
สรุปสภาพการจัดการศึกษาจริยศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุล- จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	100
สภาพการจัดการศึกษาโดยทั่วไปในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า- เจ้าอยู่หัว	105
สภาพการจัดการศึกษาจริยศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า- เจ้าอยู่หัว	117
สรุปสภาพการจัดการศึกษาจริยศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ- เกล้าเจ้าอยู่หัว	132
สภาพการจัดการศึกษาจริยศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า- เจ้าอยู่หัว	138
บทที่ 5 สภาพการจัดการศึกษาจริยศึกษา หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึง พ.ศ.2530	144

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
สภาพโดยทั่วไปภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ..	144
หลักสูตรชั้นประถมศึกษา พ.ศ.2480	147
นโยบายการศึกษาด้านศีลธรรมจรรยา	153
หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2491	158
หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2498	164
หลักสูตรประถมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย พ.ศ.2503	169
หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521	180
สภาพปัญหาและข้อคิดเห็นในการจัดการศึกษาจริยศึกษาในปัจจุบัน ...	195
บทที่ 6 การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยศึกษา	205
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร	205
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน	211
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเหตุผลเชิงจริยธรรม	221
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์จริยธรรมในหนังสือและบทเพลง	222
บทที่ 7 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและเสนอแนะ	225
บรรณานุกรม	246
ภาคผนวก ก. การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์และตัวอย่างงานวิจัยเชิงประวัติศาสตร์	265
ข. การสัมภาษณ์ (รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ แบบสัมภาษณ์)	280
ค. การใช้บริการหอจดหมายเหตุ และห้องหนังสือโบราณ	282
ง. ประกาศ 8 ฉบับ	297
จ. ภาพประกอบ	315
ประวัติผู้วิจัย	329

รายการตารางและแผนภูมิประกอบ

ตารางที่	หน้า
1. ตารางสรุปสภาพการจัดการศึกษาจรรยาวิชาในสังคมไทยโบราณ ...	76
2. ตารางสรุปสาระสำคัญของหลักสูตรฉบับ พ.ศ.2435, พ.ศ.2438, 2450, 2452	103
3. ตารางสรุปสาระสำคัญของหลักสูตรฉบับ พ.ศ.2454, พ.ศ.2456, 2464	136
4. ตารางสรุปสาระสำคัญของหลักสูตรฉบับ พ.ศ.2480, พ.ศ. 2491, พ.ศ.2498, 2503, 2521	192
5. แผนภูมิแสดงการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรระดับประถมศึกษา พ.ศ.2503	171
6. แผน ภูมิแสดงอัตราเวลาเรียนหลักสูตร พ.ศ.2521	186
7. ตารางสรุปพัฒนาการของหลักสูตรและการสอนจรรยาวิชาตั้งแต่ พ.ศ. 1826-พ.ศ.2530	231
8. ตารางสรุปลักษณะพลเมืองที่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ในหลักสูตร ประถมศึกษา พ.ศ.2521	207

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย